

Katja Čanžar,
Damir Karpljuk, Mateja Videmšek

Evropski projekti kot dobra praksa zagotavljanja dostopnosti športa in rekreacije za invalide in starejše

Izvleček

Šport zaradi pomembnih učinkov na posameznika in družbo kot celoto predstavlja temeljno pravico vsakega posameznika. Športne dejavnosti niso enakomerno porazdeljene po vseh socialnih kategorijah. Ker invalidni športni udeleženci in starejši predstavljajo majhen delež športnih udeležencev in ker največ javnega financiranja športa v Sloveniji odpade na lokalne skupnosti, so občine tiste, ki so primorane razvijati programe za omenjene skupine. Nižanje povprečnih občinam je v nasprotju s potrebami občanov tudi na področju športa, ki ga zaznamuje hiter in dinamičen razvoj, zato kot priložnost občinam v nadaljevanju opisujemo primer dobre prakse zagotavljanja dostopnosti športa in rekreacije za invalide in starejše v lokalnih skupnostih s pomočjo evropskih projektov.

Ključne besede: šport, invalidi, starejši, evropski projekti, lokalna skupnost, občina Brežice.

Projekt »Občuti svobodo vode«.

European projects as good practice in providing access to sport and recreation for people with disabilities and seniors

Abstract

Because of its vital effects on an individual and a society in general sport presents a fundamental right of each individual. Unfortunately, sports activities are not equally divided among all social categories. Since disabled sports participants and the elderly present a small share of sports participants and most sports public funding in Slovenia is provided by local communities, it is the role of municipalities to develop programmes for the previously mentioned categories. Reduction of lump-sum court fees for municipalities is in conflict with the needs of citizens also in the field of sport, which is characterised by fast and dynamic development. This is the reason why an example of good practice providing the disabled and the elderly access to sport and recreation in local communities is introduced by use of European projects.

Key words: sport, disabled, elderly, European projects, local community, Brežice municipality.

■ Uvod

Šport ne sme biti izključna pravica določenih družbenih skupin, ampak priložnost za vse. 30. člen Konvencije o pravicah invalidov narekuje, da morajo države pogodbenice sprejeti ustrezne ukrepe, s katerimi invalidom enako kot drugim omogočajo sodelovanje pri rekreacijskih, prostočasnih in športnih dejavnostih (»Konvencija o pravicah invalidov«, 2008).

Šport na specifičen način odraža socialno razlikovanje in razslojevanje, ki se skozi šport povečujeta ali zmanjšujeta, odvisno od obstoječe socialne klime. V družbi se posameznik ukvarja s športom, ki je tipičen za sloj, ki mu pripada, in na ta način ohranja oz. sprejema norme, vzorce in vrednote obnašanja te socialne skupine. Posledica tega je, da športne dejavnosti niso enakomerno porazdeljene po vseh socialnih kategorijah (Petrovič in Doupona Topič, 1996).

V Sloveniji narašča ozaveščenost o pomenu ukvarjanja s športom in vplivu, ki ga ima aktivno preživljanje prostega časa na kvaliteto življenja (Doupona Topič in Petrovič, 2000).

Tudi Nacionalni program športa 2014–2023 (2014) navaja, da naj bi šport zaradi pomembnih učinkov za posameznika in družbo kot celoto predstavljal temeljno pravico vsakega posameznika, široka dostopnost do športne dejavnosti pa temeljno vodilo pri uresničevanju javnega interesa na področju športa. Nacionalni program posebno mesto namenja tudi športu starejših, in sicer kot športno rekreativno dejavnost ljudi nad 65. letom starosti. Opreduje, da za družbo lahko predstavlja šport starejših pomembno sredstvo za zmanjševanje izdatkov za javno zdravstveno blagajno, saj učinki kakovostne telesne vadbe zmanjšujejo obolevnost. Za posameznika pa redna športa dejavnost v tem življenjskem obdobju pomeni kakovostno in samostojno staranje, ohranjanje telesnega, duševnega, čustvenega in socialnega zdravja, socialno vključevanje, zmanjšanje stroškov zdravljenja in ohranjanje ustvarjalne življenjske energije (»Nacionalni program športa v republiki Sloveniji 2014–2023«, 2014).

Po podatkih iz NPŠ (2014) zgrajena mreža športnih površin zagotavlja dostopnost do športa večini Slovincem, ki smo prvi glede na uporabo naravnih športnih površin in eni najbolj športno dejavnih prebivalcev Evropske unije. Športno dejavnih je 64 % prebivalcev, redno pa se s športom ukvarja 39 % prebivalcev.

Evropski in svetovni trendi razvoja športne rekreacije kažejo, da je ta izjemno hiter in dinamičen, kar pa velja tudi za šport nasploh, ki zajema vrhunski šport, športno vzgojo in športno rekreacijo (Berčič, Sila, Slak Valek in Pintar, 2010).

Iz Akcijskega programa za invalide je razvidno, da je več kot 15 % vseh prebivalcev Evropske unije invalidov, v Sloveniji pa se okvirna ocena deleža invalidov giblje okoli 12–13 % celotnega prebivalstva, kar se torej ne razlikuje bistveno od ocene v EU. Od tega ima 8 % invalidov odločbo o invalidnosti glede na različne zakone, preostalih 5 % (po ocenah invalidskih organizacij oziroma članstva v njih) pa je oseb z večjo telesno okvaro (»Akcijski program za invalide 2014–2021«, 2014).

Ping Kung in Taylor (2013) navajata, da invalidni športni udeleženci predstavljajo majhen delež športnih udeležencev v angleških javnih športnih centrih, vendar pa so pomembni za agendo socialne vključenosti. V raziskavi navajata, da je bilo od vseh aktivno vključenih v šport v 458 angleških športnih centrih od leta 2005 do 2011 9 % invalidov, ki so najpogosteje trenirali plavanje in fitnes ter se ukvarjali z vajami za vzdrževanje kondicije. Avtorja navajata, da je bilo leta 2009/10 18 % invalidov, starejših od 16 let, ki so se ukvarjali s športom vsaj 30 minut na teden.

V literaturi ne najdemo numeričnega podatka o stopnji športno aktivnih invalidov v Sloveniji. Tako invalidske organizacije kot akcijski načrti pa navajajo, da je še vedno velika razlika med številom invalidov in neinvalidov, ki se ukvarjajo s športom. Z zmanjševanjem neenakosti med invalidi in preostalo populacijo se ukvarjajo številni projekti na različnih ravneh. Na državni ravni je v letu 2017 medijsko najbolj izpostavljen projekt Aktivni, zdravi in zadovoljni, ki ga izvajata Zveza za šport invalidov Slovenije in Paraolimpijski komite, financirajo pa ga Norvežani. Glavni cilj projekta je integracija invalidov v šport in športne organizacije, namen pa zmanjševanje neenakosti v zdravju (»Aktivni, zdravi in zadovoljni«, 2017).

Delež starejših, ki se ukvarjajo s športom, se je v preteklem desetletju dvignil na 38 %, vendar pa je ta delež izrazito nižji kot v starostni skupini prebivalcev med 55 in 64 letom, ki znaša 62,3 %. V prihodnje bo za doseganje strateških ciljev treba razširiti programsko ponudbo s posebej strokovno izobraženim in usposobljenim kadrom, pri-

lagoditi športne objekte in njihovo opremo starejšim, učinkovito izkoristiti naravne danosti za športno rekreacijo ter povezati delovanje športnih, upokojenskih in zdravstvenih organizacij (»Nacionalni program športa v republiki Sloveniji 2014–2023«, 2014).

Projekti za šport invalidov in šport starejših na lokalni ravni so odvisni predvsem od uspešnosti občin pri pridobivanju sredstev. Občine namreč večinsko financirajo tudi različna športna in invalidska društva ter društva upokojencev. Kot primer dobre prakse v nadaljevanju predstavljamo področje športa in s športom za invalide ter starejše povezanih projektov v občini Brežice.

■ Šport na lokalni ravni

Izvedbeni načrt NPŠ 2014–2023 lokalnim skupnostim nalaga: (i) sofinanciranje zaposlovanja ustrezno izobraženega strokovnega kadra za izvedbo programov športne rekreacije, ki ima visok zdravstveni učinek, (ii) sofinanciranje uporabe športnih objektov in površin za ciljne športno-rekreativne programe, (iii) sofinanciranje t. i. področnih množičnih delavskih športnih prireditev z vsebinami, ki imajo visok zdravstveni učinek, (iv) pilotsko povezovanje zdravstvenih in športnih organizacij pri izvajanju športne rekreacije, ki jo predpiše zdravnik – povezava z Nacionalnim programom o prehrani in telesni dejavnosti za zdravje, (v) sofinanciranje športne rekreacije, ki jo predpiše zdravnik (Letni program športa na lokalni ravni).

Program v prihodnje predvideva predvsem močnejše strateške ukrepe povezovanja športa in zdravja. Sicer pa je šport v Republiki Sloveniji v zadnjih 10 letih doživel vsestransko rast in kakovostni razvoj predvsem z uspešnim kandidiranjem lokalnih skupnosti na evropske razpise za financiranje gradnje in obnove športne infrastrukture. Po podatkih NPŠ 2014–2023 (2014) je bilo v letu 2011 iz javnih financ namenjeno športu 154,9 milijona €, leta 2001 pa 63,4 milijona €. Sredstva lokalnih skupnosti v letu 2011 so predstavljala 70,5 %, sredstva države pa 29,5 % vseh javnih izdatkov za šport (od tega je bilo 15.754.607 € oziroma 10,1 % dodeljenih s strani Evropskih strukturnih skladov). Navedeno pomeni, da imamo decentraliziran model financiranja športa, primerljiv z zahodnoevropskimi državami.

Čater in Zovko (2016) navajata, da največ javnega financiranja športa v Sloveniji odpade na lokalne skupnosti, sledijo sredstva države in EU, manjši delež pa prispeva še Fundacija za šport. Javna sredstva za šport so se nominalno v zadnjih 15 letih zelo povečala, če pa iz tega nominalnega povečanja odstranimo vpliv inflacije in nato javna sredstva za šport preračunamo še na neko stalno raven bruto domačega proizvoda, pa je to povečanje precej manjše. Praktično vse vrste javnih sredstev za šport so tudi tesno povezane z gospodarsko situacijo v državi, kar pomeni, da se sredstva za šport povečujejo/zmanjšujejo hkrati s povečevanjem/zmanjševanjem bruto domačega proizvoda ter državnega in lokalnih proračunov.

Evropska kohezijska politika 2014–2020 je investicijsko šibkejša, več prostora je namenjenega vsebinskim projektom, tudi za področje športa. V letu 2015 je Evropska Komisija prvič objavila razpis Erasmus+ Sport, katerega namen je financiranje promocije »fair play« in sodelovanja v športu. Pričakovani rezultat ukrepov na področju športa je razvoj evropske razsežnosti v športu z ustvarjanjem, izmenjavo in razširjanjem izkušenj in znanja o različnih vprašanih v zvezi s športom na evropski ravni. Športni projekti bi morali prispevati k večji udeležbi v športu, telesni dejavnosti in prostovoljstvu (»Erasmus +«, 2017).

V nadaljevanju predstavljamo organiziranost športa na lokalni ravni za občino Brežice, ki je bila kot edina občina v Sloveniji že dvakrat uspešna na razpisu Erasmus+ Sport in je prejela dodatno financiranje projektov športnih aktivnosti v višini 920.000 EUR, od katerih je 80 % sredstev sofinanciranih s strani Evropske komisije.

■ Občina Brežice

Javni interes občine Brežice na področju športa: (i) zagotavljanje pogojev za ustvarjanje, posredovanje in dostopnost športa vsem občanom, predvsem pa otrokom in mladini, (ii) zagotavljanje pogojev za razvoj in delovanje vrhunškega športa, (iii) ustvarjanje možnosti za skladen razvoj posameznih športnih panog in društev na področju športa, (iv) promocijo občine s pomočjo športa. Javni interes občina uresničuje: z ustanavljanjem javnih zavodov za izvajanje skupnih nalog na področju športa in za upravljanje ter vzdrževanje športnih objektov, ki so v občinski lasti, z zagotavljanjem pogojev za opravljanje in razvoj športa v

občini, z zagotavljanjem javnih sredstev v proračunu občine za izvajanje programov športa, z graditvijo in vzdrževanjem javne infrastrukture na področju športa. Občina Brežice s sofinanciranjem društev, izvajanjem investicij, upravljanjem z občinskimi športnimi objekti, organizacijo šolskih tekmovalij in sofinanciranjem športnih društev skrbi za izvajanje strokovnih nalog na področju športa (»Letni program na področju športa za leto 2017«, 2017).

Občina Brežice (»Letni program na področju športa za leto 2017«, 2017) sofinancira in skrbi za različne športne programe: (i) športna vzgoja predšolskih otrok ter interesna vadba šoloobveznih otrok in mladine, (ii) športna vzgoja otrok in mladine, usmerjene v kakovostni in vrhunski šport, (iii) športna rekreacija, (iv) kakovostni šport, (v) vrhunski šport, (vi) športni dodatek, (vii) šport invalidov, (viii) izobraževanje strokovnega kadra, (ix) športne prireditve, (x) planinstvo in taborništvo, (xi) vzdrževanje športnih objektov, (xii) prireditve ob podelitvi športnih priznanj, (xiii) informatika v športu (spletne strani, publikacije).

Sofinanciranje naštetih programov in razsežnost izvajanja posameznega področja je odvisno od zmogljivosti občinskega proračuna, dotacij Fundacije za šport in pridobljenih evropskih sredstev. S spremljanjem področja v občini Brežice je bilo ugotovljeno, da je tudi na lokalni ravni velika razlika med številom invalidov in neinvalidov, ki se ukvarjajo s športom, prav tako pa je tudi delež starejših, ki se ukvarjajo s športom, pod nacionalnim povprečjem. Da bi »aktivirali« omenjene skupine, je občina na

razpis Erasmus+ Sport prijavila in bila uspešna s projektoma Šport za zdravo starost in Občuti svobodo vode.

■ Šport za zdravo starost

Projekt se je izvajal med 1. 5. 2015 in 30. 4. 2016. Glavna cilja projekta sta bila podpora evropskega tedna športa in s projektnimi aktivnostmi doseči višje zavedanje javnosti, da je šport ključnega pomena za vidika zdravja in dobrega počutja. Namen projekta je bil spodbujanje prostovoljnih dejavnosti v športu v lokalnih okoljih štirih držav, skupaj s socialno vključenostjo, novimi izkušnjami in priložnostmi za starejše ter promocija zdravja z večjo udeležbo in enakimi možnostmi dostopa do športa za vse.

Osnovni cilj projekta je bil zagotoviti dnevno ponudbo vodenih vaj na prostem za starejše od 65 let. Glavni kratkoročni cilji projekta so bili: (i) vzpostavitev zunanjih športnih površin, prilagojene za vadbo starejših, (ii) izobraževanje mladih prostovoljcev na področju športa za vodene treninge za starejše, (iii) vzpostavitev športno turistične ponudbe za starejše (iv) prenos dobrih praks pri izvajanju športnih aktivnosti za starejše, (v) povezovanje in krepitev vezi med partnerskimi organizacijami na področju športa v mednarodnem prostoru kot osnova za prihodnje sodelovanje. Realizirani so bili vsi zastavljeni cilji, končni rezultati projekta so: (i) nova mreža devetih partnerskih organizacij iz štirih držav: občine, nevladne organizacije, javni zavodi in gospodarski subjekti, ki delujejo na različ-

Slika 1. Projekt »Šport za zdravo starost«.

nih področjih športa, zdravja, dela s starostniki in turizma, (ii) več kot 5000 vključenih ljudi na štirih velikih športnih prireditvah v štirih državah v sklopu praznovanja evropskega tedna športa, (iii) slavnostni dogodek z 3150 udeleženci, ki se je odvijal skozi cel dan in je promoviral športne površine prilagojene starejšim ter omogočil predavanja in predstavitve posameznih tem za »zdravo staranje«, (iv) 128 ur intenzivnega usposabljanja mladih prostovoljcev v šestih različnih športnih disciplinah za delo s starejšimi, (v) pilotsko oblikovan 3-dnevni športno turistični paket za starejše in preizkušen s 46 vključenimi starejšimi od 65 let, (vi) 2438 starejših v različnih športnih vadbah, ki so izvedli 3396 ur vadbe, (vii) izdana brošura »I can do it«, natisnjena v štirih jezikih, za promocijo športa in rekreacije med starejšimi, (viii) eno letno intenzivno promoviranje športa in rekreacije v lokalnem okolju.

■ Projekt Občuti svobodo vode

Projekt Občuti svobodo vode spodbuja prostovoljno dejavnost v športu, socialno vključenost in enake možnosti ter zavedanje o pomenu telesne dejavnosti za zdravje z večjo udeležbo v športu in enakim dostopom do športa za vse. Projektni partnerji vzpostavljajo šport invalidov kot priložnost za vse. Ker so v vseh partnerskih državah (Slovenija, Hrvaška, Francija, Češka in Irska) vodni športi zelo dobro zastopani, projekt sledi izzivu, da bi se vodni športni objekti prilagodili za uporabo invalidom.

Glavni cilj projekta je zagotoviti vodene rekreacijske in športne dejavnosti za ljudi s posebnimi potrebami, da izboljšajo svojo telesno dejavnost in zmanjšajo možnost kasnejše kronične bolezni. Vključitev športnikov invalidov družbi pomaga premagovati predsodke in strahove, predvsem zaradi nepoznavanja življenja oseb s posebnimi potrebami. Prav tako spodbuja druženje in spoznavanje invalidov med seboj, kar pomeni popolno socializacijo ljudi s posebnimi potrebami.

Horizontalni cilj projekta je ustvariti enake možnosti za ukvarjanje s športom za ljudi z in brez invalidnosti. Sicer pa so zastavljeni cilji: (i) odprava arhitektonskih ovir za lažji dostop do športnih površin za invalide, (ii) raziskava, razvoj in nakup specializirane linije športne opreme, prijazne za uporabo invalidom, (iii) enoletna testna vključitev invalidov v športne aktivnosti in merjenje njihovega napredka, (iv) patentiranje SUP deske, ki bo »po meri« gibalno oviranim invalidom, (v) obsežne promocijske aktivnosti v vseh državah partnericah projekta z namenom ozaveščanja pomena športa za zdravje invalidov in ne-invalidov, (vi) izdelati akcijski načrt: Občina po meri invalidov, (vii) prilagoditi in opremiti mladinski hostel, da bo dostopen gibalno oviranim invalidom in slepim ter slabovidnim in (viii) povezovanje ter krepitev vezi med partnerskimi organizacijami na področju športa za invalide v mednarodni areni za prihodnje sodelovanje. Ker projekt traja do konca leta 2018, so cilji delno realizirani.

■ Zaključek

Šport postaja vse pomembnejša družbena vrednota sodobnega časa. Je način zblizevanja ljudi ne glede na starost, spol, prepričanje, raso, socialni položaj in zdravstveno stanje ter ni samo telesna aktivnost, ampak postaja vse bolj prvina kakovosti življenja posameznika. Šport je temeljna pravica vsakega človeka, športna dejavnost pa je pomembna za blaginjo prebivalcev.

Ker največ javnega financiranja športa v Sloveniji odpade na lokalne skupnosti, slednjim pa se z zniževanjem povprečnine manjšajo prihodki, lokalnim skupnostim za razvoj področja športa za vse predlagamo kadrovske okrepitve in kontinuirano kandidiranje na evropska sredstva za vsebinske projekte. Brez slednjih na primeru Brežic ne bi bilo mogoče v organizirano vadbo vključiti 2438 starejših, urediti dostop do športnih površin za invalide in organizirati številne promocijske dogodke za vključitev lokalnega prebivalstva v športne aktivnosti.

Vendar so projektni viri le del razvoja športa na lokalni ravni, saj po zaključku projekta navadno ostane le infrastruktura in oprema ter redko še posamezne aktivnosti, ki se jih prijavitelji obvezajo ohraniti tudi po zaključku projekta. Hiter in dinamičen vzpon športne rekreacije bi moral rezultirati prihodke upravljavcem športnih objektov, ki bi z omenjenimi sredstvi lahko organizirali brezplačne ali cenejše športne vadbe za skupine z manj možnostmi, kamor sodijo starejši in invalidi. Priložnosti vidimo tudi v povečanju prostovoljstva na področju športa za invalide in športa za starejše.

■ Literatura

1. Akcijski program za invalide 2014–2021. Dostopno: http://www.google.si/url?sa=t&rc=t&source=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKewiRiYpDr5nTAhXIKcAKHdcCbDCYQFggYMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mddsz.gov.si%2Ffileadmin%2Fmddsz.gov.si%2Fpageuploads%2Fdokumenti__pdf%2Fword%2Finvalidi_vzv%2FAPI_2014-2021.doc&usq=AFQjCNEs4JTbfWoEwEVYyAqFvgM-0E4dgA, 20. 3. 2017.
2. Aktivni, zdravi in zadovoljni. Dostopno: <http://www.zsis.si/category/projekti/aktivni-zdravi-in-zadovoljni>, 14. 4. 2017.
3. Berčič, H., Sila, B., Slak Valek, N. in Pintar, D. (2010). Šport v turizmu. Ljubljana: Inštitut za šport.

Slika 2. Projekt »Občuti svobodo vode«.

4. Čater, T. in Zovko, V. (2016). Analiza javnega financiranja športa v Republiki Sloveniji z vidika glavnih virov financiranja. 64 (3/4), 5–11.
5. Doupona Topič, M. in Petrovič, K. (2000). Šport in družba: sociološki vidiki. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
6. Erasmus +. Dostopno: <http://www.erasmus-plus.si/sport/>, 14. 4. 2017.
7. Konvencija o pravicah invalidov. Dostopno: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/konvencija_o_pravicah_invalidov.pdf, 12. 3. 2017.
8. Letni program na področju športa za leto 2017. Dostopno: https://www.brezice.si/obcina_brezice/strateski_dokumenti/, 20. 3. 2017.
9. Letni program športa na lokalni ravni; regijski posvet. Dostopno: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/sport/Regijski_posveti_LPS_LR_pop1.pdf, 14. 4. 2017.
10. Nacionalni program športa v republiki Sloveniji 2014–2023. Dostopno:
11. <https://www.ljubljana.si/assets/Uploads/nacionalni-program-sporta-RS-2014-2023.pdf>, 14. 3. 2017.
12. Petrovič, K. in Doupona Topič, M. (1996). Sociologija športa. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
13. Shia Ping Kung, Peter Taylor. (2013). The use of public sport facilities by the disabled in England. Dostopno: http://shura.shu.ac.uk/7714/1/Kung_SP_-_disabled_usage.pdf, 21. 3. 2017.
14. Erasmus +. Dostopno: <http://www.erasmus-plus.si/sport/>, 14. 4. 2017.

pred. Katja Čanžar, mag. posl. ved.
Občina Brežice, CPB 18, 8250 Brežice
Fakulteta za turizem Brežice, CPB 36,
8250 Brežice
katja.canzar@brezice.si